

Bankamagazin

Kolodko: Zid (ni)je pao

Povodom dvadesete godišnjice pada berlinskog zida ekspert tranzicije, profesor Grzegorz W. Kolodko, govore o transformaciji vlasništva u bivšim komunističkim zemljama

Veličina slova:

Pitanja Željko Ivanković

Dvadeset godina nakon sloma komunizma jasno je da je bit promjene (bila) u izgradnji tržišnih institucija, a ne u privatizaciji i liberalizaciji. To se nije dovoljno cijenilo za vrijeme Vošingtonskog sporazuma i neoliberalne politike pa regija još uvijek plaća cijenu lošeg upravljanja tranzicijskom politikom. S povijesnim odmakom danas je jasno da su očekivanja ljudi bila prevelika. No, među zemljama postoje razlike - ondje gdje je napredak reformi bio brži i gdje su postignuti pozitivni rezultati ljudi se nisu osjećali izdani. Problem je što su u nekim zemljama ljudi izgubili vjeru u budućnost i osjećaju se izdani od svojih vođa. Povodom dvadesete godišnjice pada Berlinskog zida ekspert tranzicije, profesor Grzegorz W. Kolodko, sudjelovali su na konferenciji o rezultatima privatizacije u istočnoj Europi koju su organizirali Zaklada Franz Neumann i Europski liberalni forum.

- ***Kako gledate na političke i ekonomske promjene koje su se dogodile u istočnoj i srednjoj Europi?***

Kolodko: Tranzicija se mora gledati u širem kontekstu. S jedne se strane događa preobrazba u političku demokraciju, civilno društvo i novu, tržišno usmjerenu kulturu i mentalitet. S tog gledišta preobražaj još traje i trebat će još mnogo godina da bude završen.

- ***Koji je ključni element ekonomske transformacije?***

Kolodko: Najznačajniji su pokazatelj promjena rezultati proširenja Europske unije. Za razliku od država bivšeg Sovjetskog Saveza ili Kine i Vijetnama, države našeg dijela Europe znale su svoj cilj još od početka sustavnih promjena, a to je punopravno članstvo u EU. To ima svoje implikacije jer je institucionalni oblik za naše države zadan pravilima igre u EU.

- ***Postoji li neko objašnjenje za negativne osjećaje prema promjenama koje se događaju širom zemalja regije?***

Kolodko: Moramo shvatiti da demokracija ne znači oslobađanje od gluposti, niti tržište garantira nestanak nepoštenja. Nažalost, te su bolesti još sveprisutne - dvadeset godina nakon pada berlinskog zida. Otud negativne emocije dijela elite unatoč tome što su oni na pobjedničkoj strani procesa. Ali, postoji mnogo ljudi koji pripadaju dijelovima društva koji su isključeni iz plodova transformacije, rasta i razvoja, pa ne čudi da su razočarani rezultatima koje je donio novi sustav.

- ***Je li napredak bio prespor ili su očekivanja ljudi bila prevelika i izdana?***

Kolodko: Mnogo se više moglo postići na polju ekonomskog rasta i društvenog razvoja u posljednja dva desetljeća. Čak i u najboljem primjeru, moje zemlje - Poljske, zovem napredak "dvostručnim napretkom". Poljski BDP, koji je sada na razini 180% od one iz 1989. godine, mogao je već doseći i 280% da su se pravilno definirali i izvršili ciljevi i sredstva ekonomske politike. Nažalost, zbog jakog je utjecaja neoliberalne ideologije i politike došlo do mnogih pogrešaka. Ipak, svakako je bilo prevelikih očekivanja, potaknutih naivnim vođama i iluzijama ljudi.

- ***Koliko je, po vašem mišljenju, jaka komunistička tradicija - navike, neformalne norme i dr. ?***

Kolodko: Komunistička tradicija nije tako jaka kao što su zahtjevi neoliberala. Kad propadne politika temeljena na njihovim mišljenjima, čujemo da je za to krivo kulturno naslijeđe. Dovoljno je pogledati kako su nekadašnji direktori državnih poduzeća postali uspješni poduzetnici i menadžeri novog stila. Kao što sam i prije rekao, cijelo je vrijeme složeni proces transformacije suprotstavljen kulturi i mentalitetu. Posljedice toga još su vidljive čak i među ljudima iz dvije Njemačke, a još jače u ostalim zemljama regije.

- ***Mislite li da je nesklonost preuzimanju rizika mala posljedica još uvijek jake komunističke tradicije?***

Kolodko: Rekao bih da smo manje skloni riziku ili, što je važnije, manje poduzetni od zapadnjaka. Problem je što, npr. u financijskom sektoru, poslovni ljudi nisu iskusni u upravljanju rizicima kao njihovi zapadni partneri.

- ***Mislite li da su slabosti vladavine prava u bivšim socijalističkim zemljama prepreka za razvoj poduzetništva?***

Kolodko: Situacija varira od zemlje do zemlje, ali kladim se da je vladavina zakona u Sloveniji veća negoli u Grčkoj, ili da u Češkoj nije manja u odnosu na Portugal, a da Poljska i Mađarska ne zaostaju za Ciprom i Italijom. Bit postsocijalističke promjene nije u privatizaciji i liberalizaciji već u izgradnji institucija. To se nije dovoljno cijenilo za vrijeme Vošingtonskog sporazuma i neoliberalne politike i sad još plaćamo cijenu lošeg upravljanja tranzicijskom politikom. Pa ipak je uspon poduzetništva u srednjoj i istočnoj Europi izvanredan. Mislim da to dugujemo poduzetnicima i menadžerima, a ne hrabrosti i mudrosti naših političara.

- ***Zašto preuzimanje rizika nije razvijeno u nekim državama s tržišnim poslovanjem?***

Kolodko: To je složeno pitanje, istodobno ima veze i s kulturom i s institucijama. Preuzimanje rizika više je utemeljeno u američkom sustavu vrijednosti, koji se temelji na individualnosti, negoli u kineskom mentalitetu, koji se temelji na konfucionizmu i poštovanju suradnje u zajednici. U postsocijalističkim zemljama stare navike teško umiru i vuče se duga sjena averzije prema riziku jer je to bila stvar države, a ne pojedinaca. Ali institucije, tj. način na koji je regulirano tržište, također igraju značajnu ulogu.

- ***Koliko je jak odnos između ekonomskog uspjeha i društvenih normi u pojedinim zemljama; jači od odnosa između ulaganja i rasta BDP-a ili slabiji?***

Kolodko: Investicije su ključni faktor za ekonomski razvoj. Ipak kultura i društveni faktori, posebno kvaliteta društvenog kapitala, znače sve više i više. Postoje razne ekonomije - napredne i u razvoju, u nastajanju i u tranziciji - u kojima, bez obzira na velika ulaganja, nema rasta. Kad govorimo o društvenom razvoju on u ovom svijetu ekonomske međuovisnosti ovisi o kulturi, sada više nego ikad prije u povijesti čovječanstva.

- ***U kojoj mjeri ekonomski uspjeh ovisi o ekonomskoj transformaciji, a u kojoj je posljedica promjena u sustavu obrazovanja i političkih promjena?***

Kolodko: Rekao bih da takozvana tržišta u nastajanju u postsocijalističkim državama funkcioniraju bolje od demokracije u nastajanju. Demokracija još treba proći dug put dok ne počne djelovati tako da podupire ekonomsku

efikasnost. Ali, treba biti siguran da postoji povratna sprega između to dvoje. Smjer budućih velikih postkomunističkih promjena ovisit će sve više i više o kulturnim i političkim faktorima, o kvaliteti socijalističkog kapitala i tržišnim institucijama. Ukoliko se to prije shvati, utoliko će se bolje time moći upravljati. Zbog transformacije postoji stvarna prilika za zdrav, brz i održiv društveni i ekonomski napredak u našem dijelu svijeta. Prilika, ne garancija.